

Pilotage» and «Maritime Astronomy». It is stated that the seafarer's profession requires not only a high level of professional training, but also mastering their communicative skills and sociocultural knowledge for an effective interaction in the multicultural crew. Sociocultural competence is one of the most important competencies in the training of future specialists of the maritime industry, as when on the ship they have to communicate in a multicultural crew every day on the tasks related to professional activities and everyday life problems.

The article focuses on the concept of sociocultural competence in the interpretation of various authors, and the significance of sociocultural competence for the training of marine specialists. It is determined that sociocultural competence provides an opportunity to orientate in the sociocultural features of the authentic linguistic environment, to predict possible sociocultural obstacles in the conditions of intercultural communication and ways of their elimination, to adapt to the foreign language environment, following the norms of politeness in the environment of another culture, showing respect for traditions, rituals and lifestyles of the representatives of another cultural community. It is emphasized that sociocultural competence in the process of professional training of future navigators facilitates the training of qualified specialists of the maritime industry who are able to work in multinational crews. The problem of the culture of recording the notations of navigational parameters and schemes for the solution of professional tasks that are used in Russian and English manuals when teaching professional disciplines for the training of future navigators is considered.

Key words: formation, sociocultural competence, professional training, future navigators, key competences, multicultural crew, culture of recording the notations, an effective interaction, professional disciplines.

Дата надходження статті: «03» липня 2018 р.

УДК 378.4:371.132

Стеценко Н. М., Фролова М. Е.*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті розглянуто питання реалізації психолого-педагогічної підготовки фахівців у технічних закладах вищої освіти. Показано значущість психолого-педагогічної підготовки для формування професійно важливих особистісних якостей майбутніх фахівців. Проаналізовано особливості психолого-педагогічної підготовки в технічному навчальному закладі. Визначено, що за допомогою такої підготовки студент зможе успішно розв'язувати психологічні, виробничі та інші проблеми в майбутній професійній діяльності та створювати навколо себе сприятливі умови праці. Проаналізовано досвід роботи щодо використання сучасних інноваційних форм і методів організації навчання з дисциплін психолого-педагогічного циклу. Доведено, що значну увагу необхідно приділити розвитку мотивації та пізнавальних процесів студентів, формуванню активності й самостійності інтелектуальної діяльності, розвитку творчості. Для цього можна використовувати нетрадиційні технології навчання, спрямовані на активізацію діяльності студентів, що сприяє не тільки інтелектуальному розвитку, а й розвитку сфери саморегуляції, мотиваційної, волевої та інших сфер особистості.

Вивчення курсу педагогіки та психології вищої школи сприяє формуванню в майбутніх фахівців технічного профілю таких професійно важливих умінь: уміння проектувати свою діяльність; уміння ставити цілі, задачі й добирати адекватні способи контролю їх досягнення; уміння добирати та переробляти спеціальну фахову інформацію з урахуванням специфіки аудиторії; уміння виступати публічно, переконувати інших, пояснювати й відстоювати колективне рішення; уміння працювати в команді, розподіляти ролі та відповідальність; уміння слухати інших, адекватно реагувати на конструктивну критику.

Ключові слова: студенти, технічний університет, психолого-педагогічна підготовка.

* © Стеценко Н. М., Фролова М. Е.

Сучасні тенденції розвитку суспільства, комп'ютерних технологій, глобалізація та інформатизація стосуються усіх сфер життєдіяльності, у тому числі й освіти. Постійно підвищується роль інтелектуального потенціалу особистості; висувуються нові вимоги до професійно-кваліфікаційної підготовки, культури, моральної свідомості.

В основу змісту вищої освіти закладається розробка моделі фахівця, який відповідає вимогам суспільства та економіки, що постійно змінюються. Таке моделювання має бути тісно пов'язане з дійсністю й реальними потребами суспільства. Ця теза стосується й навчання фахівців у технічних навчальних закладах. Модель підготовки майбутніх інженерів, менеджерів, програмістів тощо має враховувати такі сучасні тенденції: підвищення ролі особистісного фактора в забезпеченні ефективності виробництва; зміна цілей та змісту професійної діяльності майбутнього випускника технічних навчальних закладів, її структури за рахунок організаційно-управлінських функцій. Таким чином, модель професійної підготовки фахівців у технічних університетах має об'єднувати професійну, управлінську, психолого-педагогічну, фундаментальну та загальнокультурну підготовку.

Автори Концепції підготовки національної гуманітарно-технічної еліти (Л. Товажнянський, О. Романовський, О. Пономарьов) визначають, що основними її завданнями є «створення і наукове обґрунтування методології формування національної гуманітарно-технічної еліти, розробка надійного психолого-педагогічного інструментарію та реальних методів, засобів і технологій виявлення, професійного навчання й виховання майбутніх лідерів, підготовка професійних керівників; забезпечення їхньої широкої й усебічної загальнокультурної, політичної, правової, економічної, екологічної, психолого-педагогічної, інформаційної та управлінської підготовки на рівні, який не поступається фундаментальній освіті з обраної спеціальності» [3].

У цій статті ми зосередили свою увагу саме на психолого-педагогічній складовій підготовки студентів технічних університетів.

Значущість психолого-педагогічної підготовки студентів технічних університетів підтверджується й значною увагою до цієї проблеми вітчизняних науковців. Зокрема, особливостям педагогічної підготовки фахівців у закладах вищої освіти присвячено роботи В. Андрущенко, С. Артюха, М. Згуровського, Ю. Зинківського, Л. Товажнянського та ін.

Принципи психолого-педагогічної підготовки в непедагогічних університетах обґрунтовані в монографії В.Козакова. Серед них дослідник називає бінарність навчальних цілей (основна фахова підготовка та додаткова викладацька спеціалізація), ступеневість та інтегративність змісту предметного навчання й технологічність підготовки [1, с. 63].

Теоретико-методологічні засади психолого-педагогічної підготовки менеджерів розкрито в роботі О. Капітанець, майбутніх юристів – у дослідженні О. Котикової. Т. Поясок, М. Артюшина обґрунтовують зміст і форми психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю.

Усі ці дослідження підкреслюють значущість психолого-педагогічної підготовки, як складової навчання в непедагогічних вищих навчальних закладах. Однак попри підвищений інтерес до цього питання з боку науковців практика викладання психолого-педагогічних дисциплін свідчить про проблеми, пов'язані з формуванням мотивації вивчення цих дисциплін, не визначеними залишаються й педагогічні умови реалізації психолого-педагогічної підготовки в технічних університетах.

Метою статті є визначення ефективних методів і прийомів реалізації психолого-педагогічної підготовки студентів технічних університетів.

Висновки з досліджень сучасних науковців свідчать про підвищення зацікавленості керівників багатьох підприємств, установ, організацій у посиленні управлінської підготовки під час професійної освіти майбутніх фахівців, що передбачає опанування студентами такими розділами психолого-педагогічних дисциплін: психологія

міжособистісного спілкування, конфліктологія, методи психологічного впливу на людей тощо [3].

Крім того на посилення значущості психолого-педагогічної підготовки впливають такі показники:

- підвищення ролі людського фактора, що передбачає врахування індивідуальних особливостей кожного індивіда;
- посилення значущості спілкування, у тому числі управлінського, що потребує оволодіння культурою спілкування та закономірностями міжособистісної комунікації;
- психологічний клімат в колективі і психологічний комфорт окремої особистості, що впливають на ефективність командної роботи;
- у процесі професійної діяльності кожен спеціаліст постійно виконує значний обсяг робіт, пов'язаний із великим фізичним та психолого-емоційним навантаженням. У зв'язку з цим під час навчання має формуватися й розвиватися емоційно-вольова сфера студента й стійкість до стресових ситуацій.

Кожен фахівець має знати свої психологічні особливості, здібності і резерви, щоб ставити для себе досяжні та перспективні цілі й успішно організовувати роботу з їх досягнення.

Не слід забувати також, що психолого-педагогічна підготовка значно впливає на формування особистості фахівця – майбутнього сім'янина, батька, члена суспільства.

Таким чином, усі ці фактори доводять важливість психолого-педагогічної підготовки як компонента загальної фахової підготовки в технічних навчальних закладах.

На сьогодні викладання психолого-педагогічних дисциплін у непедагогічних університетах передбачено у варіативній частині навчальних планів. Однак, на жаль, студенти не виявляють значного інтересу до дисциплін цього циклу, вважаючи їх зайвими, такими, що потрібні лише майбутнім вчителям, гуманітаріям, оскільки вони не розуміють їхнього місця і ролі в навчальному процесі, не бачать практичного використання отриманих знань у майбутній професійній діяльності.

Психолого-педагогічна підготовка в технічних університетах, з одного боку, має відповідати загальним вимогам, що ставляться до вищої освіти в цілому, з іншого боку, має певні специфічні риси, пов'язані з її особливою прикладною спрямованістю, тому дуже важливо під час навчального процесу створити комфортну атмосферу для студентів, зацікавити їх, надати загальне уявлення про педагогіку і психологію як дисципліни, що сприятимуть загальному розвитку особистості; показати необхідність нових знань для використання в майбутній професійній діяльності.

Необхідно також враховувати специфіку технічних спеціальностей, для яких викладається курс педагогіки й психології, а для досягнення результатів під час проектування курсів треба дотримуватися таких принципів:

- уважно добирати матеріал, уникати повторів;
- відмовитися від малозначущих та незатребуваних тем;
- уміти зацікавити студентів та показати їм нові горизонти знань;
- орієнтуватися на засвоєння тих знань і умінь, що мають значення для професійного зростання усіх студентів;
- формувати й посилювати мотивацію студентів до отримання психолого-педагогічної освіти.

Організуючи процес навчання педагогіки і психології для бакалаврів, значну увагу необхідно приділити розвитку мотивації та пізнавальних процесів студентів, формуванню активності й самостійності інтелектуальної діяльності, розвитку творчості. Для цього можна використовувати нетрадиційні технології навчання, спрямовані на активізацію діяльності студентів, що сприяє не тільки інтелектуальному розвитку, а й розвитку сфери саморегуляції, мотиваційної, вольової та інших сфер особистості.

Форми інтерактивного навчання можна поділити на:

- дискусійні: діалог, групова дискусія, розбір ситуацій із практики, аналіз ситуацій морального вибору та ін.;

– ігрові: дидактичні та творчі ігри, у тому числі й ділові (управлінські); рольові ігри, організаційно-діяльнісні ігри, вікторини;

– тренінгові форми проведення занять (комунікативні тренінги, тренінги сенситивності), що можуть включати і дискусійні та ігрові методи навчання.

Зупинимось на одному з інтерактивних методів навчання, що використовується в процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін, «Брейн – ринг».

Організована нами вікторина була спрямована на самостійне опанування теми «Відчуття. Сприйняття. Увага. Пам'ять».

У гри брали участь студенти 6 груп 2 курсу (3 – у першій грі і 3 – у другій грі).

Підготовка до гри розпочалася за тиждень до проведення. Усі студенти отримали завдання підготувати по 10 питань від кожної групи й надати їх викладачеві для відбору й створення банку питань. Питання повинні відповідати певним вимогам: відповіді на них не мали бути очевидними, або, навпаки, – багатозначними; бажано, щоб питання включали ситуації, які можна використати в реальному житті, практичній діяльності, що необхідно для здобуття не лише теоретичних знань, а й для перенесення їх у реальне життя.

Зміст питань, запропонованих студентами, можна було умовно поділити на три категорії:

1. Назвати поняття на підставі наведеного визначення, дати поняттю певні додаткові характеристики.

2. Порівняти теоретичні поняття й з'ясувати їхні відмінності: «У чому різниця відтворення та впізнавання як процесів пам'яті?»

3. Дати пояснення наведеному в питанні прикладу: «Експериментом встановлено, що люди, які знаходяться у приміщенні із синім колоритом, почуваються зимно. Який вид взаємодії відчуттів тут має місце?».

Другим етапом у організації гри було оголошення та спільне прийняття правил її проведення. Було визначено кількість етапів та команд-учасниць кожного етапу, регламент проведення гри, функції ведучих, порядок надання відповіді та ін..

Після проведення гри студенти анонімно в письмовій формі визначили, що їм сподобалося чи не сподобалося у цій грі. До основних недоліків студенти віднесли виникнення конфліктних ситуацій через спірні питання, з'ясування особистої неприязні серед гравців; декілька студентів сумнівалися в користі отримання відповідної кількості знань, але питання та відповіді на них всі добре запам'ятали. Серед переваг вказували на азарт, цікаві питання, дух змагання, розвиток навичок спілкування, згуртування команди й групи в цілому. Висловлювалася думка про те, що в ігровій формі матеріал засвоюється краще, студенти серйозніше ставляться до підготовки до занять.

Вивчаючи тему про темперамент і характер, студентам можна запропонувати виконати творче завдання й проаналізувати темперамент і характер відомої особистості або улюбленого книжкового чи кіно героя. Інше завдання з цієї теми полягало в можливості виявити себе в ігровій ситуації як особистість того чи іншого типу акцентуації характеру.

Вивчаючи теми, пов'язані з психологією спілкування, студенти розігрували різні ситуації: спілкування в сім'ї, спілкування із викладачем, спілкування з роботодавцем, із клієнтом, керівництвом тощо.

У цілому проведення таких занять викликає вияв активності, підвищення інтересу до предмета; стимулює розвиток мислення студентів, привчає їх до роботи в незвичайних умовах. Однак залишаються й певні недоліки в проведенні таких занять: для пасивних студентів залишається можливість «відсидітись», не брати активну участь у грі. Знання не завжди об'єднуються в певну систему, тому на класичному занятті необхідно систематизувати й узагальнити отримані з теми знання.

Магістратура надає поглиблене й спеціалізоване навчання з орієнтацією на науково-дослідну, організаційно-управлінську й викладацьку роботу. Магістерський курс психолого-педагогічних дисциплін є ланкою багатоетапної системи «бакалавр –

магістр». Компетенції, що засвоєні в бакалавраті, є вхідними для магістерських програм. Однією з основних дисциплін психолого-педагогічного циклу на цьому етапі є «Педагогіка і психологія вищої школи». Метою навчання є створення системи педагогічних знань, що містить предмет, основні поняття і завдання дисципліни; мету і зміст вищої професійної освіти; державні освітні стандарти вищої професійної освіти; сутність і закономірності процесу навчання; методи та організаційні форми навчання і виховання студентів; сучасні педагогічні технології. До складу психологічних знань включено психологію навчально-пізнавальної діяльності студентів; психологічні особливості студентства; психологію студентського колективу; основи психодіагностики; психологію педагогічної діяльності викладача; особистість викладача ЗВО; психологію педагогічного спілкування.

Для того, щоб засвоєння змісту цієї дисципліни відбувалося успішно, викладачеві уже на перших заняттях необхідно створити для студентів комфортні умови й творчу атмосферу, що сприятиме формуванню в них позитивної мотивації й розвитку інтересу до викладацької діяльності. Адже саме особистість викладача й стиль його спілкування відіграють першочергову роль у процесі засвоєння знань, а творча атмосфера на занятті впливає на працездатність і ефективність засвоєння матеріалу.

Досвід викладання педагогіки й психології вищої школи доводить, що найбільш ефективними методами навчання студентів є методи проблемного навчання, групові методи вирішення проблем (метод «мозкового штурму», ситуаційний аналіз, групова дискусія, ігрові методи), тестування (з метою вивчення та оцінки особистості), психологічний експеримент, навчання розв'язанню психологічних і педагогічних задач тощо.

Уже перше заняття можна присвятити мотивуючим цілям, розповісти про різні аспекти включення психолого-педагогічного досвіду в майбутню професійну діяльність. Студентам можна дати завдання: підготувати проект (сценарій) заняття для своїх «колег», спрямований на підвищення рівня їхніх професійних знань. Визначення виду заняття, його цілі, аудиторія, на яку воно розраховано, залишається за самими студентами. Самостійну роботу можна виконувати маленькими групами по 3-4 студенти, де кожен виконує своє завдання : визначають зміст, планують навчальні цілі і задачі, обирають методи та форми роботи, оформляють конспект.

Паралельно на лекційних і практичних заняттях вивчається основний зміст курсу, який допомагає студентам виконувати самостійні завдання. На наступних заняттях студенти захищають свої проекти, обговорюють їх із членами групи, вивчають сильні й слабкі сторони, можливості їх удосконалення. Обговорення відбувається в «межах зворотного зв'язку», що включає такі пункти: 1. Що нового було у цьому проекті? 2. Що сподобалося? 3. Що необхідно допрацювати? Активному обговоренню сприяє отриманий досвід виконання роботи, обрана професійно спрямована тематика, доброзичлива атмосфера на заняттях, що дозволяє всім учасникам з різними педагогічними здібностями, спробувати свої сили та отримати позитивну оцінку.

На нашу думку, такий вид самостійної роботи студентів у курсі педагогіки та психології вищої школи сприяє формуванню в майбутніх фахівців технічного профілю таких умінь :

- уміння проектувати свою діяльність;
- уміння ставити цілі, задачі й добирати адекватні способи контролю їх досягнення;
- уміння добирати та переробляти спеціальну фахову інформацію з урахуванням специфіки аудиторії;
- уміння виступати публічно, переконувати інших, пояснювати й відстоювати колективне рішення;
- уміння працювати в команді, розподіляти ролі та відповідальність;
- уміння слухати інших, адекватно реагувати на конструктивну критику.

Завдання викладача полягає у створенні доброзичливої робочої атмосфери на заняттях, своєчасному консультуванні в разі виникнення труднощів, створенні ситуації успіху під час «захисту» проекту та спрямуванні обговорення у неформальне, конструктивне, позитивне русло.

Отже, психолого-педагогічна підготовка має розглядатися як культуротворче середовище, що забезпечує дієву систему психолого-педагогічних знань і соціальних умінь, формує психологічні компетенції, успішно адаптує особистість на сучасному ринку праці в умовах жорсткої конкуренції. Освітній процес, організований на основі інноваційних підходів, з використанням сучасних форм і методів навчання, має стати не просто процесом засвоєння знань, а засвоєння певного способу мислення.

Психолого-педагогічна підготовка студентів є важливою складовою формування сучасного фахівця в технічних університетах і привертає особливу увагу науковців. Подальшого дослідження потребує розробка й упровадження організаційно-педагогічних умов реалізації психолого-педагогічної підготовки студентів технічних університетів.

Література:

1. Козаков В. А., Д. І. Дзвінчук Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах: монографія. К.: НІЧЛІВА, 2003. 140 с.
2. Кунгурцева Г. Ф., Иванова А. Д., Шамсутдинова Д. Ф. Социально-управленческая и психолого-педагогическая подготовка студентов ВУЗА к профессиональной деятельности. *Вестник ПНИПУ. Социально-экономические науки*. 2016. № 4. С. 94-105.
3. Товажнянський Л. Л., Романовський О. Г., Пономарьов О. С. Формування і реалізація концепції підготовки національної гуманітарно-технічної еліти в Національному технічному університеті «Харківський Політехнічний Інститут»: навч. посіб. Харків: НТУ «ХП», 2002. 160 с.
4. Чебакова Ю. Г. Психолого-педагогическая подготовка как важный компонент профессионального образования студентов технических высших учебных заведений. *Теория и практика управления социальными системами*. Харків, 2009. № 2. С. 62-66.
5. Шевчук Тамара. Роль гуманітарної підготовки в технічному ВНЗ. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. Миколаїв, 2016. № 1 (52). С. 70-75.

Stetsenko N. M., Frolova M. E.

MODERN APPROACHES TO THE REALIZATION OF PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL TRAINING OF THE STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES

The article deals with the realization of psychological and pedagogical training of specialists in technical institutions of higher education. The importance of psychological and pedagogical training for the formation of professionally important personal qualities of future specialists is shown. The features of psychological and pedagogical training in a technical school are analyzed. It was determined that with the help of such training a student will be able to successfully solve psychological, industrial and other problems in future professional activities and create around himself favorable working conditions. The experience of using modern innovative forms and methods of organizing training in the disciplines of the psychological-pedagogical cycle is presented. It is proved that considerable attention should be paid to the development of students' motivation and cognitive processes, the formation of activity and independence of intellectual activity, the development of creativity. To do this, you can use non-traditional learning technologies aimed at enhancing the activities of students, contributes not only to intellectual development, but also to the development of the sphere of self-regulation, motivational, volitional and other spheres of personality.

The study of the course of pedagogy and psychology of higher education contributes to the formation of the following professionally important skills of future technical specialists: the ability to design their activities; the ability to set goals, objectives and select appropriate ways to control their achievement; the ability to select and process special professional information, taking into account the specifics of the audience; the ability to speak in public, to persuade others, to explain and defend

a collective decision; the ability to work in a team, assign roles and responsibilities; the ability to listen to others, to adequately respond to constructive criticism.

Key words: students, university, psychological and pedagogical training.

Дата надходження статті: «23» серпня 2018 р.

УДК 378.147

Сушенцев А. О.*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті аналізуються різні освітні системи професійної підготовки фахівців із туризму (німецька, англійська та французька). Виявлено, що своєрідним викликом для шкіл готельного бізнесу стало входження на ринок міжнародних мереж готелів, розвиток ресторанного обслуговування на підприємствах і різноманітних форм громадського харчування, необхідність адаптації до нових виробничих, сервісних й управлінських технологій, потреба в активних менеджерах тощо. Установлено, що труднощі здійснення порівняльного аналізу освіти в галузі туристичного та готельного бізнесу в європейських країнах зумовлені відсутністю стандартизованої типології професій, а також швидкоплинними ситуаціями на всіх рівнях навчання, створенням нових концепцій професійної підготовки. В Європі прийнята трирівнева структура освіти: базовий рівень (кваліфікований службовець); середній рівень (технічний фахівець); вищий рівень (старший технічний персонал, керівник або менеджер). До цих трьох рівнів майже у всіх країнах додається тепер університетський рівень. В Європі готельні школи виконують три функції: комерційну, педагогічну й роль центру, який надає послуги в локальному та регіональному професійному середовищі.

Динамічність і гнучкість змісту професійної освіти забезпечується постійним розширенням й оновленням дисциплін, адаптованих для кожного рівня професійної підготовки. Попри відмінність принципів розвитку європейської професійної освіти в галузі готельного й ресторанного бізнесу та громадського харчування її форми характеризуються зв'язком між теорією і практикою. Професійна компетентність є результатом професійної підготовки. Водночас значна увага приділяється особистісній і соціальній придатності, що характеризуються такими якостями: гнучкість, мотивація, винахідливість, універсальність, командний дух, толерантність.

Ключові слова: система, професійна підготовка, фахівець із туризму, туристичний бізнес, готельний бізнес, професійна компетентність, особистісна придатність, соціальна придатність.

Професійну туристичну освіту, з точки зору провідних фахівців у цій галузі, варто розглядати як цілісний педагогічний процес. Для того, щоб зрозуміти, як сьогодні ведеться підготовка фахівців для галузі туризму і які завдання ставить перед собою професійна туристична освіта, необхідно, як нам здається, розглянути тенденції, за якими розвивається система освіти в загальноосвітньому масштабі і які проблеми виникають у результаті постійного розвитку суспільства.

Різноманітності європейського туризму відповідає різноманітність європейських освітніх програм. За останні три століття європейська освітня система пройшла шлях від кустарного навчання ремеслам дослідним шляхом до ери індустріалізації та глобалізації освіти.

На сучасному етапі існує низка досліджень щодо професійної підготовки фахівців сфери туризму (Є. Алілуйко, О. Баб'юк, І. Зоріна, В. Квартальнова, Л. Лук'янова, В. Федорченко, Л. Щербак та ін.). Як зауважує О. Баб'юк, специфіка роботи фахівців галузі туризму передбачає міжкультурне спілкування із зарубіжними клієнтами,

* © Сушенцев А. О.